

Dinamika urbanizacije u Jugoslaviji

Dr Ivanka Ginić

U pogledu nivoa urbaniziranosti Jugoslavija, sa 28,3% u 1961. godini gradskog stanovništva zaostaje za mnogim evropskim zemljama. Većina tih zemalja je još pre deset i više godina imala stepen urbanizacije viši nego Jugoslavija 1961. godine.

Relativno nizak stepen urbanizacije izraz je dvojakih pojava u razvoju ovoga procesa u našoj zemlji. S jedne strane, urbanizacija je zahvatala manja naselja, a s druge, spora dezagrarijacija stanovništva u pojedinim područjima, nedovoljan stepen privrednog razvoja gradova, slaba mobilnost viškova agrarnog stanovništva ili niz varijacija drugih sličnih fenomena, — usporavali su ovaj proces i dovodili do njegovog jačeg ili slabijeg odstupanja od opšteg gradskog razvoja do nedovoljne usklađenosti s postignutim stepenom društvenog razvitka.

Polazeći od specifičnosti u dosadašnjem razvoju, u Jugoslaviji se mogu sresti razni vidovi urbanizacije. Tako se na decentralizovanu urbanizaciju nailazi u Sloveniji — području veoma guste mreže patuljastih naselja (sa 68% nepoljoprivrednog ali 27% gradskog stanovništva), gde je urbaniziranost usmerena pretežno na manja prigradska i seoska naselja, i gde izvanredno razvijena saobraćajna mreža dopušta masovnost dnevnih migracija zaposlenog osoblja. Suprotan primer razvitaka velikih i agrarnih naselja pruža Vojvodina, koja je urbanizovana (ima 39% gradskog stanovništva), ali je po stepenu dezagrarijacije stanovništva nedovoljno industrijalizovano područje, jer ima samo 48% nepoljoprivrednog stanovništva (1961. g.). Kao primer izrazitih regionalnih neujednačenosti može se navesti primer hiperurbanizacije kakva se javlja u Makedoniji — na području sa visokim stepenom urbanizacije kao izrazom razvoja glavnoga grada (35% gradskog stanovništva); no Makedonija je istovremeno i područje niske dezagrarijacije stanovništva (48% nepoljoprivrednog), za razliku od pokrajine Kosovo koja ima vrlo nisko učešće i gradskog i nepoljoprivrednog stanovništva, i čiji je porast gradova pretežno posledica prirodnog a ne mehaničkog kretanja stanovništva.

Proučavanje i merenje nivoa i dinamike urbanizacije kao jednog od veoma kompleksnih procesa, iziskuje višestruko istraživanje koje bi uključivalo, pored demografske, ekonomsku, sociološku, urbanističku, medicinsku,

geografsku i dr. komponente. Kao kompleksan i heterogen društveni proces, urbanizacija se širi daleko izvan velikih gradova, te je u savremenom industrijalizovanom svetu sve teže odrediti granice jednog ovakvog procesa; zato se ovaj proces ne može meriti jednim pokazateljem. Polazeći od urbanizacije u užem smislu, tj. od progressa gradova, u demografskom kontekstu urbanizacija bi značila porast gradova u smislu preseljavanja stanovništva u gradske aglomeracije s visoko razvijenom privredom (čija je aktivnost naročito razvijena u pogledu zastupljenosti sekundarnih i tercijarnih delatnosti), tj. u gradove koji su u ekonomskom, kulturno-prosvetnom, upravnom i drugom pogledu centri užeg i šireg područja.

Empirička analiza procesa urbanizacije ne može biti potpuno precizna, niti može biti konzistentna od jednog do drugog vremenskog perioda. Ako se urbanizacija definiše kao porast gradskog i ukupnog stanovništva, postoje teškoće u vezi s neujednačenom definicijom gradova, što uslovljava neuporedivost podataka za iole duži period. Ukoliko se urbanizacija shvati kao izraz društveno-ekonomskog i kulturnog progressa, ona s jedne strane može da obuhvati mnogo sveta i izvan gradova, a s druge strane može da se ne odrazi kod svih ljudi u gradovima, što je u oba slučaja teško meriti. Kada bi se uzela kao jedan psihološki proces (u smislu prihvatanja gradskih navika i načina života, emancipacije) analize — bazirane na uobičajenim klasifikacijama podataka prema geografskoj raspoređenosti stanovništva — ne bi davale očekivani rezultat, niti bi opravdale postavljene hipoteze. Iz tih i sličnih razloga prilikom sagledavanja stepena razvoja procesa urbanizacije i ocene njegove dinamičnosti, kako u okviru granica zemlje tako i u međunarodnim poređenjima, kao najopštiji pokazatelj nivoa uzima se obično odnos između seoskog i gradskog stanovništva, upravo relativno učešće gradskog stanovništva u ukupnom broju stanovnika («stepen urbanizacije»), kao i broj stanovnika u gradovima sa 100.000 i više stanovnika, i u gradovima sa 20.000 i više stanovnika — gledano u odnosu na ukupan broj stanovnika u zemlji; zatim se uzima stepen urbane koncentracije, tj. odnos između ukupnog gradskog stanovništva i stanovništva koje živi u velikim gradovima, itd.

Jedan od prvih problema s kojima se susrećemo prilikom izučavanja razvoja gradskog stanovništva, jest pitanje definicije grada. U nedostatku jedinstvene definicije, mnogi od postojećih metoda za razgraničenje gradskih i seoskih naselja u nas zasnivaju se na kombinaciji sledeća dva uslova: veličina naselja prema broju stanovnika i udeo nepoljoprivrednog stanovništva u ukupnom broju stanovnika naselja, — s tim da se u urbana naselja ne ubrajaju mesta manja od dve hiljade stanovnika. Usled toga što su naselja u Jugoslaviji nehomogena i različito definisana, primena jednog sintetičkog pokazatelja je nedovoljna za merenje urbanizacije. No ovaj se indikator najčešće upotrebljava, pa bismo ovde — na osnovu ranijih ispitivanja — istakli nekoliko bitnih manifestacija procesa urbanizacije u našoj zemlji.¹

Prema poslednjem popisu stanovništva (1961. godine), gradsko stanovništvo u Jugoslaviji je iznosilo 5,242.000, tj. 28,3% od ukupnog broja stanovnika u zemlji.²

¹ Opširnije o tome: Ginić dr Ivanka: *Dinamika i struktura gradskog stanovništva Jugoslavije*, Beograd, Institut društvenih nauka, 1967.

² Gradovima se smatraju naselja između 2.000 i 2.900 stanovnika, sa 90% i više poljoprivrednog stanovništva, zatim naselja od 3.000 do 9.999, sa 70% poljoprivrednog stanovništva; naselja od 10.000 do 14.999, sa 40% poljoprivrednog stanovništva kao i naselja sa 15.000 i više stanovnika, sa preko 30% nepoljoprivrednog stanovništva. (Vidi: M. Macura: *Incidence de la définition de l'agglomération urbaine sur l'effectif de la population urbaine*, Congrès mondial de la population, 1954.)

Uzroke sporog procesa urbanizacije u Jugoslaviji treba u stvari posmatrati odvojeno — u okviru dva vremenska razdoblja: u vremenu između dva svetska rata i u periodu posle drugog svetskog rata. Period između dva svetska rata je bio period sporog gradskog razvoja; tada je gradsko stanovništvo činilo negde između 16,5% (1921. g.) i 18% od ukupnog jugoslovenskog stanovništva (1931. g.). U poređenju sa predratnim, savremeni razvoj gradova u našoj zemlji je preko dva puta brži i odlikuje se porastom broja stanovnika u gradovima svih veličina. U ovom periodu, u novim uslovima ekonomsko-društvenog razvitka i ubrzane industrijalizacije zemlje, naročito u vreme 1953—1961, došlo je do izvesnog ublaženja koncentracije gradskog stanovništva, jer je i stanovništvo manjih gradova³ učestvovalo sa 20,4% u ukupnom ljudstvu Jugoslavije 1961. godine, dok je 1921—1931. godine ovaj procent bio između 13 i 14. Karakteristično je za koncentraciju gradskog stanovništva u Jugoslaviji da su se sva ostala gradska naselja — veća od tri hiljade stanovnika — u toku poslednjeg perioda (do 1961. godine) povećavala, uz relativno slične stope porasta broja stanovnika.

Društvenim planovima privrednog razvoja u posleratnom periodu, industrija u Jugoslaviji je usmeravana i na manja naselja, što je eventualno moglo da deluje na ublažavanje pritiska migranata na velike gradove, a ubrzalo dezagrarizaciju stanovništva na područjima lociranja industrijskih objekata.

U posleratnom periodu — u odnosu na period pre drugog svetskog rata — razvoj urbanizacije u Jugoslaviji bio je vrlo intenzivan. Za 13 godina (1948—1961) gradsko se stanovništvo povećalo za preko dva miliona lica. Ovaj porast je više rezultat migracionih kretanja nego prirodnog priraštaja stanovništva nastanjenog u gradovima. U uslovima brze socijalističke privredne izgradnje (naročito u periodu 1953—1961), karakteristična pojava su veoma intenzivne migracije selo—grad, te znatan prelazak poljoprivrednog stanovništva u nepoljoprivredne delatnosti. Ovakve migracije uticale su da porast gradskog stanovništva bude znatno brži od porasta ukupnog stanovništva u zemlji. Migracije takvih razmera kakve su se tada odvijale (za kasnije godine nema podataka), uslovile su i nemogućnost urbanizacije da istom merom prati brz razvoj privrede. To je, međutim, izazvalo i masovnost dnevnih migracija zaposlenog osoblja. (Godine 1961. oko 27% od ukupno zaposlenih, radilo je izvan mesta stanovanja).

Kad je reč o porastu gradskog stanovništva, čini se da su od značaja kretanja u dva posleratna perioda: od 1948. do 1953, i od 1953. do 1961. godine. Kao što je već izneto, porast gradskog stanovništva u prvom periodu bio je nešto sporiji od njegovog daljeg razvitka posle 1953. godine, što je prirodna posledica sve dinamičnijeg privrednog razvoja zemlje u drugom periodu. Porast gradskog stanovništva u 1953, prema 1948. godini, iznosio je preko 21%, a u drugom periodu (1953—1961) dostigao je indeks od 131,3.

Ukupno gradsko stanovništvo Jugoslavije (uzimajući u obzir i transformaciju seoskih i mešovitih naselja u gradska u toku jednog perioda) povećavalo se relativno brzo: na 1000 stanovnika u proseku godišnje ono je imalo porast od 34,9 u toku perioda 1948—1953, a 1953—1961. godine oko 37 (%).

³ Gradova do 10.000 stanovnika.

Tabela 1

Gradsko stanovništvo Jugoslavije 1953. i 1961. godine

	Broj stanovnika u hiljadama						Indeks 1961/ 1953.
	1971.			1961.			
	Ukupno	Gradsko		Ukupno	Gradsko		
		Svega	%		Svega	%	
Jugoslavija	16991	3688	21,7	18549	5242	28,3	142,1
Bosna i Hercegovina	2847	427	15,0	3278	640	19,5	150,0
Crna Gora	420	62	14,7	472	102	21,5	164,0
Hrvatska	3936	953	24,2	4160	1282	30,8	134,6
Makedonija	1305	340	26,0	1406	490	34,9	144,3
Slovenija	1504	337	22,4	1592	436	27,4	129,4
Srbija	6979	1570	22,5	7642	2292	30,0	145,9
Uže područje	4464	947	21,2	4823	1381	28,6	145,9
Kosovo	816	118	14,5	964	192	20,0	162,6
Vojvodina	1670	506	29,8	1855	719	38,7	142,1

Kao što pokazuju indeksi u gornjoj tabeli, porast gradskog stanovništva bio je u jačoj ili slabijoj meri neujednačen ali osetan. Dinamika gradskog stanovništva bila je, naime, slabija na području relativno već urbaniziranim, dok su manje razvijena područja — sa procentualno nižim učešćem gradskog stanovništva u ukupnom broju stanovnika, uporedo sa privrednim razvojem relativno brže povećavala i svoje gradsko stanovništvo. Mada porast gradskog stanovništva rezultira kao posledica imigracije seoskog stanovništva u gradove, u izvesnoj meri se ove promene duguju i povećanom broju gradskih naselja od 1953. godine do 1961. usled primene definicije grada, odnosno usled toga što je 107 naselja u međuvremenu ispunilo uslove da postanu »grad« (po kriteriju za razgraničenje gradskih i seoskih naselja); neka od tih naselja su, doduše, samo formalno »gradska«.

Osim razvoja velikih gradova, veoma je značajan i dinamičan razvitak gradova veličine između 20.000 i 30.000 stanovnika, kao i onih od 30.000 do 50.000 žitelja; mala naselja su (od 2000 do 3000), međutim, najsporije rasla.

Kao što je poznato, porast gradskog stanovništva bio je većim delom u zavisnosti od jačine migracionih kretanja, a manje pod uticajem prirodnog priraštaja gradskog stanovništva. U uslovima brzog privrednog razvoja industrijski i gradski su centri sve više privlačili stanovništvo iz bliže i dalje okoline, te je preseljavanje stanovništva iz sela u gradove (vezano za industrijalizaciju i promenu ekonomskog sastava stanovništva) bilo karakteristična pojava u ovom periodu. Migracije stanovništva u pravcu gradova dovele su do znatno bržeg porasta gradskog stanovništva nego što je bio porast ukupnog stanovništva Jugoslavije (vidi tabelu 2).

Iako je godišnja stopa porasta gradskog stanovništva bila tri do četiri puta veća od stope porasta ukupnog stanovništva, gradsko stanovništvo u Jugoslaviji 1961. godine nije prelazilo trećinu njenog ukupnog ljudstva. U odnosu na raniji dugotrajni razvoj ovog procesa, može se smatrati da se posleratni razvitak urbanizacije odvijao mnogo brže nego pre rata. Veoma dinamičan i visok porast gradskog stanovništva, koji je apsorbovao čitav prirodni priraštaj stanovništva Jugoslavije u periodu 1953—1961, skoro da je predstavljao čitavu »seobu naroda«. Ovako nagli porast gradskog stanovništva doveo je do situacije da sam problem urbanizacije bude još dugo aktualan i teško rešiv. Prelazak stanovništva u gradove predstavlja, doduše, pozitivnu

Tabela 2

Prosečni godišnji porast stanovništva u međupopisnim periodima 1948—1953.
i 1953—1961.

	Prosečan godišnji porast od prethodnog popisa stanovništva	
	u hiljadama	na 1000 stanovnika
1948—1953.		
Ukupno stanovništvo	230,0	14,0
Gradsko stanovništvo	139,0	38,2
1953—1961.		
Ukupno stanovništvo	194,7	10,9
Gradsko stanovništvo	194,3	43,5

pojavu, sve dok se ona ne pretvori u »begstvo sa sela«. U kojoj meri je do toga došlo, odgovor bi se mogao dobiti samo iz jedne iscrpne i svestrane analize toga problema.

U mnogim je krajevima naše zemlje u spomenutom periodu (za kasnije godine nema podataka) porast gradskog stanovništva premašio porast ukupnog broja stanovnika.

Tabela 3

Porast ukupnog i gradskog stanovništva 1953—1961.
(u hiljadama stanovn.)

	Ukupno stanovništvo	Gradsko stanovništvo	I n d e k s (porast ukup- nog = 100)
JUGOSLAVIJA	1558	1553	99,7
Bosna i Hercegovina	430	213	49,5
Crna Gora	52	40	76,1
Hrvatska	224	330	147,4
Makedonija	101	150	148,2
Slovenija	87	99	113,6
Srbija	663	721	108,8
Uže područje	360	434	120,8
Kosovo	148	74	50,0
Vojvodina	155	213	137,0

U odnosu na porast ukupnog stanovništva, izuzetno manji porast gradskog stanovništva zapaža se u Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori i Kosovu, što znači da veći deo porasta stanovništva iz ovih krajeva ostaje na selu. To su ujedno i područja vrlo visokog prirodnog priraštaja stanovništva. U Makedoniji koja je takođe imala visoki prirodni priraštaj u periodu 1953—1961, apsolutni porast gradskog stanovništva bio je znatno veći od porasta ukupnog stanovništva, što je posledica vrlo visokog negativnog migracionog salda u to vreme (iseljavanje Turaka iz ove republike). S obzirom da je pored priliva stanovništva u gradove i njihovog prirasta uopšte, na porast gradskog stanovništva uticao i sam porast broja gradova u vremenu od jednog do drugog popisa, tj. od 1953. do 1961. godine, porast gradskog stanovništva od 1.553.000 lica u Jugoslaviji u ovom razdoblju može se raščlaniti na sledeće komponente: a) povećanje broja gradskih naselja (primena definicije) i b) porast stanovništva u naseljima koja su i 1953. godine još bila gradskog ka-

raktera. Izvori ovog porasta bili su: prirodni priraštaj samog urbanog stanovništva, pozitivan migracioni saldo postojećih gradova, posledica pripajanja susednih naselja gradu i širenjem njegove teritorije, te prerastanjem manjih naselja u gradove. U analizu spomenutih komponentata ne bismo ovde ulazili, s obzirom da je cilj ovoga saopštenja samo jedan kraći osvrt na tokove procesa urbanizacije u nas.

Ne istražujući uzroke urbane koncentracije i faktore koji su na nju uticali, interesantno je istaći sledeće: u Jugoslaviji urbanizacija u izvesnoj meri pokazuje tendenciju decentralizovanja, ako se pri tom ne uzimaju u obzir naši veliki gradovi, odnosno republički i pokrajinski centri. Ovo se može zaključiti na osnovu dinamike rasta gotovo svih veličina naselja, pa i naselja manjih od deset hiljada stanovnika (koja čine preko dve trećine od ukupnog broja gradskih naselja, i u kojima živi oko 15% jugoslovenskog gradskog stanovništva. Neosporno je da određeni stepen koncentracije stanovništva u većim gradovima uslovljava pozitivan ekonomski efekat, koji se ogleda u porastu i racionalizaciji proizvodnje, a u izvesnom smislu i u većoj produktivnosti. Međutim, prekomerna koncentracija ne samo da utiče na povećanje neproduktivnih investicija već izaziva i znatne ekonomske posledice, jer dovodi do pojave hroničnih problema za gradsku privredu, gradski budžet i troškove života ljudi u gradu, a da se i ne govori o negativnim posledicama sa zdravstvenog i socijalnog aspekta, te o drugim sličnim pojavama.

Iako je udeo naših glavnih gradova u porastu gradskog stanovništva, tj. u koncentraciji stanovništva u njima, znatan, treba reći da u odnosu na ranije stanje, republički i pokrajinski centri zahvataju procentualno nešto manje gradskog stanovništva ukupno, što znači da jačina koncentracije ima tendenciju ublažavanja i da se srazmerno povećava i stanovništvo ostalih gradskih naselja.

Tabela 4

Dinamika glavnih gradova i koncentracija stanovništva u njima 1953. i 1961. godine

	Godišnja stopa rasta 1948—1961. %	% od ukupnog broja stanovnika u toj republici, pokrajini		% stanovništva ukupno u gradovima te republike odnosno pokrajine	
		1953.	1961.	1953.	1961.
Sarajevo	2,4	4,1	4,4	27,0	22,4
Titograd	8,3	3,7	6,2	25,0	28,6
Zagreb	3,4	8,9	10,4	36,8	33,6
Skoplje	5,0	9,1	11,8	35,1	33,8
Ljubljana	2,8	7,4	8,4	33,0	30,8
Beograd	3,8	9,9	12,4	46,8	43,3
Priština	5,4	2,9	4,0	20,3	20,2
Novi Sad	3,1	4,9	5,5	16,5	14,2
Jugoslavija — 8 gl. gradova	3,6	6,4	8,8	34,2	31,3

Vredno je podsetiti i sledeće: dezagrarizacija i urbanizacija nikada ne slede isti razvojni tempo, niti se može odrediti koji bi odnos između nepoljoprivrednog i obima gradskog stanovništva trebalo da bude najpovoljniji. No očigledno je da bi urbanizacija trebalo da bude pratilac procesa industrijalizacije, kao i dezagrarizacije, u većem skladu sa stepenom njihovog razvoja

nego što se to iz raspoloživih podataka za Jugoslaviju može zaključiti. Činjenica da je još 1961. godine izvan gradova bilo nastanjeno preko 42,7% nepoljoprivrednog stanovništva, svedoči o ovom zaostajanju procesa urbanizacije za procesom dezagrarnizacije jugoslovenskog stanovništva. U uslovima planiranog društvenog razvoja, ravnomerne lokacije proizvodnih snaga, brzog razvoja sekundarnih i tercijarnih delatnosti, prelaz agrarnog stanovništva u nepoljoprivredne delatnosti i ne teče u celosti u pravcu gradova. To ukazuje na dve stvari. Prvo, do promene ekonomske strukture stanovništva mogu da se realizuju izvan gradova, i to stvaranjem izvora za zapošljavanje radne snage. Drugo, da relativno velik deo nepoljoprivrednog a neurbanog stanovništva može da znači tendenciju decentralizovanog procesa urbanizacije, u stvari urbanizacije prigradskih i seoskih naselja, kao i naselja ispod 2.000 stanovnika. (Takav primer imamo u Sloveniji: izvan gradova živi 59,4% nepoljoprivrednog stanovništva.) S druge strane, činjenica da je dobar deo nepoljoprivrednog stanovništva (nastanjenog izvan gradova) upućen na svakodnevni odlazak u grad na rad, i na povratak kući, pored ostalog jasno govori o nemogućnostima gradova da stambenom izgradnjom obezbede smeštaj većem delu ove radne snage. Regionalno posmatrano, uočavaju se izrazite razlike u pogledu postignutog sklada između stepena dezagrarnizacije i stepena urbanizacije, kao odraza specifičnosti u razvoju pojedinih krajeva u našoj zemlji i u prošlosti i danas.

Mada je teško ulaziti u perspektivna razmatranja, moglo bi se eventualno očekivati da će pod uticajem faktora kao što je saobraćaj, u dogledno vreme verovatno doći do izvesne koncentracije malih naselja, tj. do njihovog povezivanja sa jednim od jačih centara, što bi po ugledu na komunalna sedišta, predstavljalo jezgro za okolinu, te bi došlo do pojava stapanja malih naselja u jedno. Industrijalizacija poljoprivrednih područja, uz istovremenu racionalizaciju i mehanizaciju poljoprivredne proizvodnje, uticaće da proces urbanizacije obuhvati i seosko stanovništvo u širim razmerama.

Buduće tendencije urbanizacije mogu se samo globalno oceniti, s obzirom da dinamika urbanizacije zavisi od spleta raznih društveno-ekonomskih faktora koji su podložni čestim i mnogovrsnim promenama. Dosadašnje analize, kao i metodološki instrumentarij kojima se raspolaže, ne pružaju šire mogućnosti za primenu analitičkog metoda radi uzimanja u obzir svih osnovnih komponenti od kojih zavisi kretanje gradskog stanovništva. Uzimajući u obzir uočena dosadašnja kretanja, te polazeći od mogućnosti da će se tendencije u pogledu porasta gradskog stanovništva iz perioda 1953—1961. nastaviti, kao i da će tempo privrednog razvoja biti približno isti kao u proteklom periodu, moglo bi se predvideti da će se dalji razvoj gradskog stanovništva odvijati uz tempo srednje jačine (vidi tabelu 5). Možda bi međutim trebalo uzeti (kao korekturu naniže) pretpostavku da se u velike gradove ipak neće toliko doseljavati stanovništva sa sela, pošto će u daljem periodu privrednog razvoja Jugoslavije — kao u središnjoj etapi razvoja — doći do menjanja ulaganja investicije i do porasta produktivnosti rada, te veće mehanizacije i automatizacije proizvodnog procesa. Ovakvim razvojem biće ograničen priliv seoske, mahom nekvalifikovane radne snage, bar u najveće gradove, u kojima će i troškovi života biti veći. Za sada, daćemo samo ocenu za 1971. godinu, na bazi 1953/61. g.

Koliko su bile opravdane pretpostavke prilikom procene urbanog stanovništva od 1961. godine do danas, pokazaće rezultati budućeg popisa stanovništva (1971. godine). Opšteprivredni razvoj u zemlji i korenite promene so-

Tabela 5

Jedna varijanta projekcije gradskog stanovništva za 1971. godinu

	Stanovništvo sredinom godine (u hiljadama)					
	1961.			1971.		
	ukupno	gradsko	%	ukupno	gradsko	%
Jugoslavija	18601	5290	28,3	20903	7232	34,6
Bosna i Hercegovina	3292	647	19,7	4018	913	22,7
Crna Gora	474	103	21,5	561	152	27,1
Hrvatska	4167	1293	31,0	4477	1705	38,1
Makedonija	1409	495	35,1	1703	683	40,1
Slovenija	1595	439	27,5	1724	562	32,6
Srbija	7664	2314	30,2	8420	3216	38,2
Uže područje	4834	1394	28,8	5192	1937	37,3
Kosovo	969	195	20,1	1248	287	23,0
Vojvodina	1861	725	39,0	1980	991	50,1

cio-ekonomske strukture koje ga prate, imaće značajan uticaj na perspektivni razvoj gradskog stanovništva u celini, a da se i ne govori o promenama kakve nastaju u strukturi pojedinih njegovih kategorija i kontingenata; zato bi projekcije u tom smislu teško mogle da odraze realno stanje. Pitanje je u kojoj će se meri gradsko stanovništvo povećavati u odnosu na nove lokacije proizvodnih snaga i osnivanje novih privrednih centara, i da li će dalji razvitak zemlje izazvati (i u kojoj meri) preseljavanja radne snage ili će orijentacija biti na veće dnevne migracije radnika, odnosno na neka druga rešenja u vezi sa otvaranjem novih radnih mesta itd. Dosadašnji priliv stanovništva u gradove, naročito u toku godina do 1961, davao je procesu urbanizacije često gotovo stihijno obeležje, jer se nije pristupalo efektivnijem usmeravanju procesa migracija stanovništva u skladu sa planiranim opštedruštvenim potrebama. Blagovremeno urbanističko i regionalno prostorno planiranje integralni je deo decentralizovanog razvoja privrede. *Osnove politike urbanizacije i prostornog uređenja* (teze za javnu diskusiju) bile su jedan od prvih značajnijih koraka Savezne skupštine u ovom pogledu; što je sasvim razumljivo s obzirom da se na proces urbanizacije može uticati preko određenih mera ekonomske politike.

Summary:

RATE OF URBANIZATION IN YUGOSLAVIA

As regards level of urbanization, Yugoslavia is at the bottom of the list of European countries. However, there are also considerable regional differences. Slovenia, which has the country's lowest proportion of rural population, is marked by a low level of urbanization, while Vojvodina and Macedonia are marked by hyper-urbanization. The growth of urban population is the result of migration rather than of natural growth. Urbanization in Yugoslavia which has recently been marked by a tendency of decentralization, is expected to develop at a medium rate in the future.

Резюме:

ДИНАМИКА УРБАНИЗАЦИИ В ЮГОСЛАВИИ

Из всех европейских стран, Югославия по своему уровню урбанизации находится на последнем месте. Существуют, между тем, значительные региональные разновидности. В Словении, в которой меньше всего сельскохозяйственного населения уровень урбанизации низкий, тогда как Воеводина и Македония являются примером чрезвычайной урбанизации. Повышение населения города большей частью является в результате миграционных движений а меньше под влиянием естественного прироста городского населения. В последнее время урбанизация в Югославии показывает тенденцию децентрализации. Последующее развитие урбанизации будет осуществляться в менее сильном темпе.